Ministerieel besluit tot voorlopige opheffing van de bescherming als monument van de elektrische torenkraan van de Boelwerf in Temse

Rechtsgronden

Dit besluit is gebaseerd op:
- het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.2.1, 3°;
- het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot delegatie van beslissingsbevoegdheden aan de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;
- het besluit van de Vlaamse Regering van 2 oktober 2019 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 8, §1, 2°.

Procedurestappen en vormvereisten

Dit besluit kwam tot stand volgens de procedurestappen en de vormvereisten, beschreven in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 (artikel 6.2.3 tot en met 6.2.5);

De volgende procedurestappen en vormvereisten zijn vervuld:
- De opheffing van de bescherming als monument werd onderzocht. De bevindingen van dit onderzoek zijn opgenomen in een opheffingsdossier,
- Advies over de opheffing van de bescherming werd gevraagd aan de Vlaamse Commissie voor Onroerend Erfgoed op 1 juni 2021,
- De behandeling van dit advies is opgenomen als bijlage bij dit besluit.

Motivering

Op 30 november 1994 kwam door het faillissement van de Boelwerf in Temse een einde aan 165 jaar scheepsbouw aan de Schelde, die België en Vlaanderen internationaal op de kaart zette. De terreinen van de Boelwerf werden verkocht en ontwikkeld tot woonzone en KMO-zone. De industriële site verdween tijdens die ontwikkeling.

In 1998 ontstond het idee bij het gemeentebestuur om één van de toen nog drie onverkochte kranen van de Boelwerf te behouden *"als blijvend aandenken aan 't verleden en typisch onderdeel van het Schelde-zicht op Temse"*. De elektrische torenkraan M22 bleef uiteindelijk over als laatste. De kraan werd in 1957 gebouwd door de Machinefabriek Hensen uit Rotterdam en de firma Nobels Peelman uit Sint-Niklaas.

Op 12 maart 2002 diende het gemeentebestuur een beschermingsaanvraag in voor deze laatste kraan van de Boelwerf. Bij de aanvraag argumenteerde het dat de kraan als symbool van het roemrijke scheepsbouwersverleden een monument op zichzelf vormde en tegelijk een blijvend herkenningsteken was in het landschap. Het gemeentebestuur gaf verder aan dat de kraan uit 1953 dateerde, oorspronkelijk afkomstig was van Cockerill

Yards in Hoboken en in 1982 werd overgebracht naar Temse. Tot slot gaf de gemeente aan dat de kraan zou worden verplaatst in functie van de realisatie van de woonzone op de terreinen van de Boelwerf.

Tijdens de beschermingsprocedure bleek dat het bijzonder plan van aanleg (BPA), dat in opmaak was voor de appartementen aan de Schelde op de plaats van de Boelwerf, een bouwhoogte van 22 meter tot 34 meter voorstelde. De KCML vreesde dat zo'n hoog gabariet mogelijk een aantasting zou inhouden van de skyline rond Temse, met een negatieve impact op de beschermde kraan en de zichten vanuit de wijdere omgeving en het Scheldelandschap tot gevolg.

De elektrische torenkraan van de voormalige scheepswerf Boel, inclusief alle toebehoren in Temse werd op 1 oktober 2003 op ontwerp van lijst van voor bescherming vatbare monumenten, stads- en dorpsgezichten geplaatst en voorlopig beschermd als monument. Het openbaar onderzoek liep van 17 november 2003 tot 22 december 2003. Er werden geen bezwaren ingediend. Het provinciebestuur, het gemeentebestuur en ruimtelijke ordening adviseerden gunstig.

De elektrische torenkraan werd als monument beschermd bij ministerieel besluit van 22 juni 2004, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 19 november 2004. Het algemeen belang dat de bescherming verantwoordt, wordt door het beschermingsbesluit gemotiveerd op basis van de industrieel-archeologische waarde, als typevoorbeeld van een elektrische torenkraan geconstrueerd in 1957, die zowel uit een vakwerkconstructie als uit een gelaste staalconstructie (het portaal en de koning) bestaat en daarnaast een voorbeeld is van een type torenkraan dat op grote scheepswerven courant gebruikt werd. Een tweede motief is de sociaal-culturele waarde, in casu de maatschappelijke betekenis van het monument, als laatste resterende materiële getuige van een bekende en in 1996 stilgevallen scheepswerf die al in 1829 werd opgericht, en die uitgroeide tot een industrieel, sociaal en economisch belangrijk bedrijf en als dusdanig in het collectief geheugen van een gemeenschap is opgeslagen.

Het beschermingsdossier voor de torenkraan citeerde uit een toespraak van burgemeester Luc De Ryck op 19 december 2001 bij de ondertekening van de akten van de verkoop van de gronden van de Boelwerf aan de bedrijven Cordeel en Aertssen. De burgemeester vermeldde de internationale reputatie van de Boelwerf, geïdentificeerd met hoge kwaliteit, de uitstekende reputatie van de Belgische scheepsbouwers als een visitekaartje voor België en het belang van de Boelwerf voor het Waasland en voor Temse, waar sinds de sluiting van de werf *"een nagel scheef geslagen (is) in het hart van elke Temsenaar".*

Tijdens de beschermingsprocedure werd de toestand van de kraan toegelicht. Het laatste onderhoud van de kraan dateerde van 1989 en zij diende dringend gegitstraald, ontvet en ontroest te worden.

In 2010 inspecteerde Monumentenwacht de kraan. Het algemeen besluit was dat de kraan structureel in een redelijke staat was, de afwerkingen waren in matige tot slechte staat. Het wapeningsstaal van de betonnen fundering zat op bepaalde plaatsen bloot en herstel was nodig. Qua restauratie werd aangegeven dat de kraan na eventuele relatief kleinere herstellingswerken ontroest moest worden en voorzien van nieuw schilderwerk. Gezien de ligging van de kraan zou dit evenwel geen evidente operatie worden.

Het verslag van Monumentenwacht vormde voor de gemeente Temse de basis om een restauratiedossier op te starten. Na overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed werd een gespecialiseerde restauratiearchitect aangesteld.

De stabiliteit van de kraan werd in 2012 onderzocht in functie van de restauratie. Het verslag van het ingenieursbureau vermeldde dat het structureel zonder twijfel de beste optie was om de rotatie van de kraan vrij te laten. Het was echter niet duidelijk of de mechanische onderdelen nog in een voldoende goede staat waren om dit toe te laten. De kraan was constructief eigenlijk niet geschikt om vast te worden opgesteld.

Het agentschap Onroerend Erfgoed keurde op 30 mei 2013 het ZEN-statuut van de kraan goed. In hetzelfde jaar werd een onderhoudspremie toegekend voor materiaal-technisch onderzoek van de kraan. In 2014 was het restauratiedossier in opmaak. Volgens de toenmalige regelgeving kwam het dossier in aanmerking voor een premiepercentage van 80%.

Op 24 mei 2016 werd het beheersplan voor de kraan goedgekeurd. Het beheersplan kende geen actieve gebruiksfunctie toe aan de torenkraan. Ze zou eenvoudigweg bewaard blijven als herinnering aan de voormalige scheepswerf. De torenkraan zou dan ook gerestaureerd worden als 'landmark' en niet als werkende kraan. Er werd geopteerd om de kraan vrij te laten roteren. Aangaande de erfgoedwaarde van de kraan concludeerde het beheersplan: *"De torenkraan in Temse is meermaals van plaats verhuisd en kwam oorspronkelijk van de site van Cockerill. Critici kunnen stellen dat de torenkraan daarom geen 'echte' kraan van de Boelwerf is, maar het is echter wel de enige die nog overblijft van het Boelwerf-verleden. Meer nog, het feit dat de kraan vanaf een andere werf is overgebracht naar Temse draagt bij aan zijn geschiedenis en vertelt het verhaal van de vele scheepswerven langs de Schelde. Dit kan dan ook als een erfgoedwaarde beschouwd worden.*
(…) Het industriële karakter van de site, zo duidelijk merkbaar op de historische foto's, is vandaag niet meer merkbaar. De gehele site van de voormalige Boelwerf heeft een enorme transformatie doorgemaakt, zowel op functioneel als landschappelijk vlak. De erfgoedwaarde van de torenkraan speelt vandaag dan ook een eerder romantische rol in het vernieuwde landschap, als herinnering aan het industriële verleden van weleer. Als enige restant, is zijn aanwezigheid dan ook van grote waarde. Dit hoeft geen louter passief element te zijn, maar kan een vernieuwde rol opnemen in deze zone. Deze rol is dan ook het verhaal van de Boelwerf te vertellen."

Op de gemeenteraadszitting van 26 februari 2018 besliste de gemeenteraad om het in november 2016 opgemaakte restauratiedossier formeel in te dienen voor een erfgoedpremie. Het uiteindelijke ramingsbedrag waarop de premie zou worden berekend bedroeg 1.526 663,66 euro, inclusief btw.

Op 30 maart 2018 werd door de gemeente aangegeven dat De Vlaamse Waterweg betonrot had vastgesteld aan de voet van de kraan. Vanwege de veiligheid diende dit onderzocht te worden.

Op 30 april 2018 ontving het agentschap een aanvraag van de gemeente Temse voor een erfgoedpremie volgens de bijzondere procedure. Het dossier werd niet tijdig behandeld. Ten gevolge van een wijziging in de premieregelgeving viel het dossier terug op een premiepercentage van 60%.

In november 2018 inspecteerde Monumentenwacht de kraan opnieuw. De kraan verkeerde structureel nog steeds in vrij goede staat. Door langdurig gebrek aan onderhoud zette de corrosievorming van het staal zich gestaag verder, met toenemende schade tot gevolg. De globale restauratie van de kraan diende bij voorkeur zo snel mogelijk gestart te worden. De betonnen fundering vertoonde op meerdere plaatsen schade. Op structureel vlak had dit voorlopig weinig gevolgen. Toch zou het nodig zijn om het beton op korte termijn vakkundig te laten herstellen, om gevolgschade door het roesten van de wapening te voorkomen.

In november 2019 deed het gemeentebestuur van Temse een ultieme oproep om toch het premiepercentage van 80% te verkrijgen. Anders werd een opheffing van de bescherming onontkoombaar geacht. Er was echter geen rechtsgrond om het dossier onder de oude premieregelgeving te behandelen.

Op 12 april 2021 diende het college van burgemeester en schepenen van Temse een gemotiveerde aanvraag tot opheffing van de bescherming van de torenkraan in.

Het college geeft aan dat de zware restauratiekost, de gereduceerde subsidiëring en de daardoor veroorzaakte onverwachte meerkost samen met het besef dat de kosten voor restauratie en onderhoud van de kraan nooit zullen eindigen, de opheffing van de bescherming onontkoombaar maken. Het restaureren en terug operationeel maken van de kraan heeft volgens het college geen meerwaarde. De liefhebbers van de technische aspecten van de havenkraan zullen volgens hen eerder de collectie havenkranen van de stad Antwerpen bezoeken dan die van Temse. Over de financiering van de restauratie stelt het college zich nog de vraag of de kost maatschappelijk te verantwoorden is, gezien de grote financiële uitdagingen die de gemeente nog wachten de komende jaren. Het gemeentebestuur betaalde tot nu 125.000 euro voor de prestaties van het architectenbureau. Een her- of nevenbestemming van de kraan is volgens het college uitgesloten, zowel om redenen van veiligheid als van budget.

Er zijn volgens het college verontrustende signalen over de stabiliteit van de kraan en over loskomende delen. De openbare veiligheid loopt hierdoor volgens het college gevaar, ook omdat zich in de onmiddellijke nabijheid van de kraan het jaagpad, een aanlegsteiger, nieuwbouwappartementen en horecazaken bevinden.

Ten tijde van de bescherming was de torenkraan één van de laatste relicten die herinnerden aan de Boelwerf. Het college geeft daarbij aan dat de torenkraan geen echte kraan van de Boelwerf is. Hierdoor speelde ze als object geen representatieve rol in het verleden van Temse of van de Boelwerf. Het college geeft aan dat het landschap rond de torenkraan vernieuwd is.
Volgens het college wordt het erfgoed van de Boelwerf sindsdien op uiteenlopende manieren gekoesterd en in stand gehouden. Het college verwijst onder meer naar: de verwerving van het archief van de Boelwerf, de benaming van de site De Zaat, het administratief centrum De Zaat zelf en het voormalige droogdok (nu bebouwd met het administratieve centrum Cordeel), de straat- en pleinnamen met verwijzing naar de Boelwerf, de residenties die de naam dragen van beroemde schepen, de oprichting van de vereniging Op Stoapel, maquettes, kunstige foto’s en een brochure met de historiek van de Boelwerf. Tot slot draagt Temse samen met de gemeenten Baasrode en Rupelmonde volgens het college een project dat in voorbereiding is, samen met Toerisme en Erfgoed Oost-Vlaanderen, om het scheepsbouwverleden in de provincie opnieuw zichtbaar te maken.

Volgens het college zijn de meningen over het al dan niet behouden van de torenkraan bijna unaniem. Volgens het college zijn enkel geïnteresseerden in scheepsbouwkundig erfgoed principieel voorstander van behoud, maar hebben ook zij begrip voor de vraag tot opheffing van de bescherming.

Artikel 6.2.1, 3° van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 staat de gehele of gedeeltelijke wijziging of opheffing van een bescherming omwille van het algemeen belang toe. De parlementaire voorbereiding stelt daarbij het volgende: *"door een wijzigende context kan het algemeen belang immers geëvolueerd zijn ten opzichte van het algemeen belang ten tijde van de bescherming. Van deze mogelijkheid zal voornamelijk gebruik worden gemaakt om tot een ruimtelijke afweging te kunnen komen. Op die manier kunnen verschillende (ruimtelijke) belangen tegenover elkaar worden afgewogen om zo het algemeen belang te vrijwaren. Uiteraard mag deze mogelijkheid geen vrijgeleide zijn om het belang van de bescherming te ondermijnen. Daarom wordt de procedure voor het wijzigen of opheffen van een bescherming uitgebreid".*

Door de gewijzigde context is het algemeen belang van de torenkraan geëvolueerd ten opzichte van het algemeen belang ten tijde van de bescherming.

De bescherming van de elektrische torenkraan van de voormalige scheepswerf Boel, inclusief alle toebehoren in Temse, wordt opgeheven omwille van het algemeen belang.

DE VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING,
WONEN EN ONROEREND ERFGOED BESLUIT:

Artikel 1. Het ministerieel besluit van 22 juni 2004 houdende de bescherming als monument van de elektrische torenkraan van de voormalige scheepswerf Boel, inclusief alle toebehoren gelegen te Temse, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 19 november 2004, wordt voorlopig opgeheven.

Art. 2. Het beschermde goed waarvan de bescherming voorlopig wordt opgeheven bevindt zich op het perceel met de volgende kadastrale gegevens: Temse, 1ste afdeling, sectie B, perceelnummer 1190 B 27 (deel) en deel van het openbaar domein (waterweg).

Het plan met de aflijning en de plaats van de aanplakking van het bericht over het openbaar onderzoek is opgenomen als bijlage bij dit besluit.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van het beschermde onroerend goed waarvan de bescherming voorlopig wordt opgeheven, wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Brussel,

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE